

*témer* la tradició lexicogràfica fins al DTo. (1647). En el poema de Joan Pujol de la batalla de Llephant (1571): «l'any quinze cents sobre setanta-hu /, al jorn setè del mes qui's diu setembre, / partí del port, sens nigu' perill *tembre* / lo general qui no té par nigu' / ---» (estr. 1506, més cita en ROVELL).

La forma més arcaica de l'inf. havia estat *temèr*, d'acord amb ll. TIMERE i oc. ant. *temer*<sup>1</sup> (en rima en trobadors de c. 1200, G. de Calansó, A. de Pegulhan, *Jauré*: «sénher, d'aissò no-us cal *temer* / e ieu m'en vauc per far saber / a ma domna ---», Appel, *Chr.*, 34.20, 73.28, 3.395); però en català això s'antiquà abans, car l'*InuLC* troba ja *tembre* quatre vegades en Llull, i només li troba un ex. de *temèr* en rima, i un altre de *temer* en Llull i en Albucassis (S. XIV) d'accentuació ambigua. En efecte, *temèr* està assegurat en els *Rims* de Llull (ed. 1938) per la rima amb *aver*, un cop, i un altre amb *voler* (I, 134, 245).

En els *Proverbis* de Guillem de Cervera hi ha dos casos de *temèr*, en rima: «No *temes* mort, ne re / no deus tant fort *temèr* / si vols finir en bé; / ne, vivén, gaug *aver*» (1034/1065b); i un altre d'accentuació ambigua: «qui té loc de senyor / may's deu *temer* fallit: / si'l senyor ha valer, / pus qu'altre -l deu punir», 979b (tots dos mss.); com a prova que, en el S. XV això, conscientment, es considerava antiquat, tenim el fet que el mall. En Pacs, en fer-se seva aquesta màxima, hi canvià *temer* en *tembre*. És sabut que fins avui *témbra* continua essent la forma general al Gironès (la meua mare etc. no deia mai altrament *és de témbra*) i així mateix o *témere* a l'Emp. i altres comarques gironeses i ross., però *téma* en cat. central i bal. i *téme(r)* occid. i valencià.

Afegim altres interessants testimonis medievals. Fut. 2: «tu auràs alguns de enamics / que ja no-ls *tembràs* dos piccs», en el llibre de geomància popular del S. XIII (CaCandi, *MiscHiCat.* I, 168). En Subj. Pres. és dels rars verbs que tingué des dels orígens etimològics la forma esdrúixola en *zia*: «con ages provat que res no *témia*», «no-t *témies*, Zacharias», *VidesR*, 125v1, 126r2. Aquesta, i poques més de provinents del Subj. llatí en -EAM/-IAM, on (per la naturalesa de la consonant precedent) i s'havia de conservar intacta, en virtut de la nostra fonètica històrica (com *tórria*, *sàpia*, *càpia*, *còbria*), constituïren el punt de partida de la proliferació de *zia* en els segles baixos (*tròbia*, *tròpia*, *mòria* etc.); que acabà, reduïda a -i, donant la desinència general del Subj. Pres. en la major part dels dialectes moderns. Però ja Llull, desententant-se'n, havia usat la forma analògica sense -i, del cat. ant. comú: «ànima qui *téma* ofendre Déu» (*Merrav.*, Ag. I, 53.11); mentre que en el *Li. de Contempl.* lullhià, apareixen els nombrosos casos de la 5.<sup>a</sup> pers. *temiats*, del Subj., i els de *temiau* en el *Decam.*; que hem identificat supra (art. *tamiats*).

La construcció pogué ser sense a d'acusatiu fins en casos en què avui és quasi general posar-la-hi: «*tem* Déu e serva los seus manaments», amb *no* expletiu: «jo, *tement* que ella *no* defallís --- giré'm de tras ---», BMetge (*Somni* I, NCL., 21.17; III, 88, més cita a *SER-*

VAR i a MARGE).

La construcció *témer-se* començà usant-se amb caràcter absolut 'tenir por, sentir-se temerós' sense complements subordinats, com en l'ex. de *VidesR* (supra) i ja en una lletra d'un capellà de Segarra al bisbe d'Urgell, de c. 1260: «jo séig<n>er, no só pugut pujar a vós, per so car jo m'ic *tem*, e pledeç tots dies» ('jo ací visc esporuguit'), Pujol (*DocVgUrg.*, 20.14). Però ja també apareix des dels Ss. XIII i XIV amb complements subordinats: «no *us temats* c'om vos tanc / en null castell la portia», Cerverí (*Faula del Ross.*, v. 193); «yo no deman ab menys efficàcia la mia dona, si bé s'és vella, que les jóvens, per so com *me tem* que no fasen pijor que aquella, la qual yo esper que s'aurà envers mi mils que altra, qui dirà que són vell e impotent e que ja començ a dessaber», BMetge (*La Velle-tona*, Ri., 114.19); «lo rey de Castella féu jurar --- l'infant En Sanxo que fos rei après sa mort; e --- En Sanxo veé-se'n ab --- lo rei d'Aragon --- e dix-li --- us prec que vós d'açò me siats valedor, e con no me'n volguéssets ajudar, que --- no me'n nogats: que ab que vós no me'n siats contrari, no-m *tem* que de Déus en avall null hom m'ho pusca tolr», Muntaner (fets de 1281, § 40, Casac. I, 91.19).

La nostra dita proverbial «Gat escaldat l'aigua tèbia *tem*» degué ser molt vella, i no hi ha dubte que seria corrent entre els catalans de Sicília a princ. S. XIV, sigui que els sicilians l'haguessin apresada dels nostres almogàvers o que hagués sorgit paral·lelament en les dues llengües, sinó que allà (com també avui es diu en català de vegades) s'exagerava passant de *tebi* a *fred*: «cani scaldatu l'acqua fridda *timi*» cita l'Arquebisbe de Palerm com a dita siciliana en un doc. en llatí de 1318 (Finke, *Acta Ar.* III, 354).

Igual es pogué construir *témer-se de*: «en tals pecats declinaria, / qui-l portarien a greu mort; / als cunys són qui's *temen* fort / de perdre llurs felicitats, / guarden-se de malvestats / --- / un bé segueix-se'n, car *tement* / que no vinguessen a fretura / llexen lo mal ---», BMetge (*Fort. e Pr.*, NCL. x, 94.21).

El que la construcció reflexiva afegeix en aquest ús és un major èmfasi del temor com a cosa intensa i subjectiva; i res més que temor, a l'E. Mj.; és una construcció més desenrotllada en català que en les llengües germanes, més encara que en castellà, on també existeix; però que en català, en la llengua moderna, en lloc d'envellir-se ha anat encara en augment, especialment en el pla de llenguatge col·loquial o familiar, més que en la llengua escrita; l'èmfasi ha crescut modernament, decantant-se des de la idea de temor objectiu, cap a un matís de vaguetat intuïtiva, on la temença concreta i racional va de baixa, i creix la dosi del presentiment.

L'objecte del temor ve llavors alludit en la forma més imprecisa possible, mitjançant un pronom, la o *en*, que no alludeix a cap realitat individual. El llop de mar de Ruyra «camina va aixancarrat, ab una fermesa y un aplom, posant els peus tan plans, que només de veure'l se comprenia que, encara que se li ventés una empena de part darrera, no se'l faria cau-